237. ՀԻՆ ԳՈՐԻՍԻՑ արևելք, եկեղեցու մեջ թաղված տապանաքարի երեսին. 4 տ.

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՄԵԼԻՔՌ
ՍԻՅԻՆ ՈՐԴԻ
ՄԵԼԻՔ ՌՌՌՍՏՄԻՆ
1822

ԱՅՍ Է ՏԱՊԱՆ ՄԵԼԻՔ ՈՒ|ՍԻՅԻՆ
ՈՐԴԻ | ՄԵԼԻՔ ՈՒՌՈՒՍՏԱՄԻՆ. :1822:

Յ Ա Յ Ջ Ի

Գտնվում է այժմ Գորիսի շրջանի մեջ. ենթադրվում է, որ հնում Ծղուկ գավառի մեջ հիշատակված Հարժիք գյուղն է՝ 10 չափ հարկով։

Հարժիք գյուղը Ստ. Օրբելյանի օգտագործած փաստաթղթերի մեջ հիշատակված է 906 թ. առաջին անգամ, որպես Սմբատ Բագրատունու նվեր Տաթևի վանքին, հետագայում, ինչպես երևում է, մի քանի անգամ օտարացվել է ու կրկին վանքին վերադարձվել. վերջին անգամ Տարսայիճ Օրբելյանն է հաստատում գյուղը Տաթևին պատկանելու փաստը։

Ներկա Յայջի անունը Հարժիքի ձևափոխությունն է, ադրբեջաններենի ազդեցությամբ։

Գյուղի շրջակայքում կան երկու կարևոր հուշարձաններ.

1. «Կոտրած քարվանսարա». կիսավեր իջևանատուն. գտնվում է գյուղից մոտ մեկ կիլոմետր հյուսիս, բաղկացած է մի քանի բաժանմունքներից. շինված է սրբատաշ քարերով, արևմտյան մուտքի ճակատին գտնվում է խիստ եղծված արձանագրություն, ուր պահպանվել է թվականը 1319 և Օրբելյանների անունները։

Այս հուշարձանը կարևոր է նրանով, որ իր տեղադրությամբ պարզում է Արարատյան դաշտից—Նախիջևանից դեպի Պարսավ ու Աղվանք տանող հին ճանապարհի հատվածների ուղղությունը։

Հնի նման ներկայումս էլ ճանապարհը Նախիջևան գետի ափերով հասնում է Բիչանագի լեռնանցքը, ապա իջնելով՝ Որոտանի ափերով մտնում է Անգեղակոթ գյուղը և այնտեղից. Սիսիան գյուղին չհասած՝ թեքվում է դեպի հյուսիս և բաց դաշտերով ընթանալով, Ուչ Թափալարների հյուսիսից անցնում և մտնում է Գորիս։

Յայջիի քարվանսարայի գոյությունն ապացուցում է, որ հին ճանապարհը Անգեղակոթից հետո անցել է Սիսիան, Ագուդի, Ուռուտ և Յայջի գյուղերի միջով, Ուչ Թափալարների հարավից անցնելով՝ մտել է Գորիս։

Հին ճանապարհի վտանգավոր տեղամասերում՝ փոթորիկների և ձյունի ժամանակ չշեղվելու համար՝ ճանապարհի երկու կողքերին տնկել են ցից քարեր $1^1/_2$—2 մետր բարձրությամբ. Այդպիսի ճանապարհաքարեր մնացել են ընկած և կանգուն վիճակում ինչպես «Կոտրած քարվանսարայի» մոտ, այնպես էլ այլ կետերում, մանավանդ Բիչանագի լեռնանցքի վրա և լեռնանցքի կատարին մնացած ժայռափոր, 3 մասերից բաղկացած հին քարվանսարայի մոտերքում։ Քարերի մի մասը վերին ծայրում ունի անցք, որն ապացույց է, որ քարշ տալու միջոցով են տեղափոխվել և հեռու տեղից։

2. «Քյուրդլար» գյուղատեղի. գտնվում է գյուղից դեպի հարավ-արևելք, Որոտանի ափի ցածրադիր հարթության վրա։ Այդտեղ կան մի կիսավեր եկեղեցի ու գավիթ. գավթի մեջ մի մեծ տապանաքար-արձանագրությամբ և դուրսը խաչքարեր։

Հավանաբար այս գյուղատեղին հին Հարժիքն է։

238. ՑԱՑՁԻ. «ԿՈՏՐԱԾ ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՅԻ» *մուտքի ճակատին, եղծված արձանագրություն. 7 տ., ուր որոշ են միայն՝*

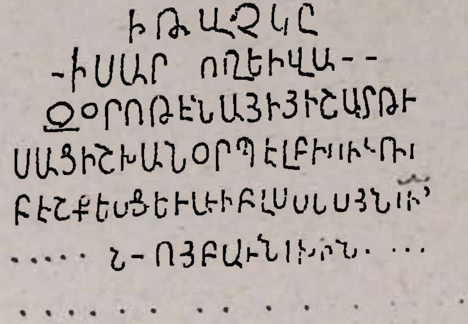

Ի ԹՎ. :ՁԿԸ:
ԵՒ ԻՇԽԱՆ ՕՐԴԷԼ, ԲԼԾՔԵՆ

անունները։

Լուսանկ. տախտ. XXII, 92

239. ՑԱՑՁԻ. ՔՑՈՒՐԴԼԱՐ ԴՑՈՒՂԱՏԵՂԻ *եկեղեցու մեջ, գերեզմանաքարի վրա.*

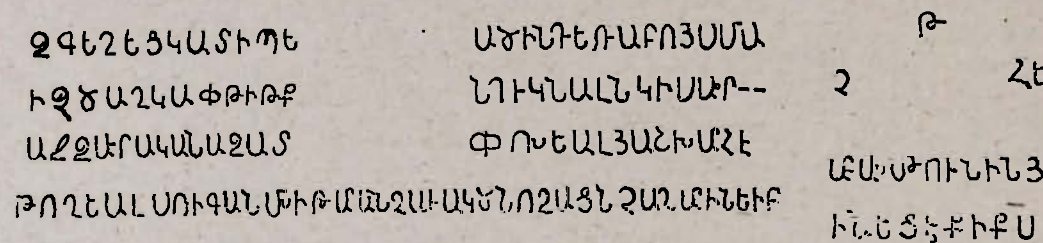

ՁԳԵՂԵՑԿԱՏԻԳ Ս|Ի ՁԾԱՂԿԱՓԹԻԹ Ք|ԱՋ ՁԱԻՐԱԿԱՆ ԱՁԱՏ|ԱԾԻՆ,
ԴԵՌԱԲՈՑՍ ՄԱ|ՆՈՒԿՆ Ա|Ն ԿԻՈԱԻՐԵԱ| | ՓՈԽԵԱԼ ՑԱՇԽԱՐՀԷ | ,
ԹՈՂԵԱԼ ՍՈՒԳ ԱՆՄԽԻԹԱՐ ԱՆՁԱՒԱԿ ԾՆՈՂԱՑՆ ՁԱՂԱՐԻՆ ԵՒ ԲԱ-
ԲԱԽԱԹՈՒՆԻՆ Ց|ԻՇԵՑԷՔ Ի ՔՍ. Թ|ՎԻՆ| :ՁՀԵ:

Անունը կարող է նաև ՄԱՆՈՒԿ ՆԱՀՆ կարդացվել։ Գերեզմանաքարը եռաստիճան հիմքի վրա սրանկյուն օրորոցաձև է. վերին մասերը զարդարված քանդակներով. աջ կողմի տողերը ճակատին են գրված. կենտրոնի բաց մասում հեծյալ որսորդ, որի առաջից փախչում է այծ կամ եղջերու։

Ղալայան, Գ., 168.

240. ՑԱՑՁԻ. ՔՑՈՒՐԴԼԱՐ ԴՑՈՒՂԱՏԵՂԻ *եկեղեցու գավթի մուտքի մոտ խաչքարի վրա.*

:ՆՂԲ: թվ. յանուն Այ ու արքաուն Սմպատայ
ու Տարսաիճին իշխանութեամբ... վերապատրոնութեամբ
ես կուող? միաբանեցայ:
Հիսեա ՔՍ. ԱԾ. զՄամիկոյ թագոհի և ողորմեա:

Անձամբ ստուգելու հնարավորություն չենք ունեցել, դնում ենք ըստ Ղալայանի։

Բացահայտ է թվականի սխալը. Սմբատ արքան և Տարսայիճը հայանի Օրբելյան եղբայրներն են, 13-րդ դարի գործիչներ։

Ղալայան, Գ., 168.